

Asia: VN/24963/2022

Rikosprosessin sujuvoittamista arvioineen työryhmän muistio

1. Esitutkintaprosessia koskevat kehittämisehdotukset

Viranomaisharkinta rikosilmoituksen kirjaamisessa

Puolustusministeriö katsoo, että viranomaisharkintaan rikosilmoituksen kirjaamisessa tulee suhtautua varovaisesti, jotta rikosasioita ei tulkinnanvaraisuuden vuoksi jää kirjaamatta. On tarkoituksenmukaista, että esitutkintaprosessiin ohjautuvat vain ne asiat, joissa objektiivisesti arvioiden on syytä epäillä rikosta. Mahdollisessa jatkovalmistelussa tulee kiinnittää huomiota siihen miten varmistetaan, että kaikki asiat, joissa objektiivisesti arvioiden on syytä epäillä rikosta tulevat kirjatuiksi. Siviilioikeudelliselta riita-asialta vaikuttavassa asiassa voi olla syytä epäillä rikosta ja tämä selviää vasta, kun asiaa selvitetään tarkemmin. Tämä voi toki tapahtua ns. esiselvityksenä ennen rikosilmoituksen kirjaamista.

Esitutkinnan aloittamista edeltävät toimenpiteet

Puolustusministeriö katsoo, että esitutkinnan aloittamista tehtäviä alustavia selvittelytoimia koskevaa sääntelyä olisi tarpeellista arvioida. Ns. esiselvitys on hyödyllinen työkalu ja osaltaan auttaa rajaamaan esitutkinnan niihin asioihin, joissa todella on syytä epäillä rikosta. Esiselvitystä koskeva sääntely on käyttöalaa nähden vähäistä.

Esitutkintatoimenpiteiden suhteuttaminen

-

Esitutkinnan muotomääräykset

-

Esitutkinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

-

Esitutkinnan keskeyttäminen

-

Esitutkinnan rajoittaminen

-

Perusteluvollisuus, valtakunnalliset fraasimallit esitutkintaviranomaisten ratkaisuihin

Puolustusministeriö katsoo muistiossa esitetyin tavoin, että perusteluvollisuus on säilytettävä nykyisessä muodossaan. Lisäksi puolustusministeriö kannattaa esitystä fraasipankin luomisesta ja päätöksentekopohjien luomisesta. Tämä säästäisi päätöksentekijöiden aikaa ja todennäköisesti lisääisi perustelujen laatua ja yhdenmukaisuutta. Puolustusministeriö katsoo, että fraasipankin ja päätöksentekopohjien tulisi olla kaikkien esitutkintaviranomaisten käytössä ml. Puolustusvoimat, vaikka Puolustusvoimat ei ainakaan tällä hetkellä käytä PATJA-järjestelmää.

Oikeuksien ja velvollisuuksien ilmoittaminen kuultavalle

Puolustusministeriö kannattaa ehdotusta toimittaa kuulusteluun tulevalle asianosaiselle etukäteen sähköisesti tiedoksi ja tutustuttavaksi esitutkintalaissa säädetyt ilmoitukset, minkä jälkeen asia käydään vielä kuulustelun aluksi läpi, jotta voidaan varmistua siitä, että asianosainen on ymmärtänyt ilmoitusten sisällön. Menettelyä ei kuitenkaan tule asettaa ehdottomaksi, sillä kaikki asianosaiset eivät välttämättä ole sähköisesti tai edes postitse tavoitettavissa ja ilmoitusten läpi käyminen ennen kuulustelua on ainoa vaihtoehto.

Menettämisseuraamusten täytäntöönpanotehtävien jaon arviointi

-

2. Kevennettyjä rikosasioiden menettelyjä koskevat kehittämissuositukset

Sakkomenettelyn kokonaisuudistus ja muut sitä koskevat ehdotukset

Sakkomenettelyä ei sovelleta sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ssä tarkoitettuihin rikoksiin. Puolustusministeriö tunnistaa kuitenkin muistiossa esille tuodun sakkomenettelyn hankaluuden ja pitää tarpeellisena selvittää sakkomenettelyn kokonaisuudistusta.

Suppea esitutkinta

-

Epäillyn paikallapysymisvelvollisuus haasteen tiedoksiantoa varten, syyttäjähasteet ja pikaoikeudenkäynnit

-

Rikosasioiden nopeutettu käsittely (Ruotsin malli)

-

3. Rikosasioiden sovittelua koskevat kehittämissuositukset

Sovittelumahdollisuuden tunnistaminen, esitutkinnan toimittaminen ja asianosaisten suostumukset

Sovittelumahdollisuuden tunnistaminen

Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain (1015/2005) 3 §:n mukaan sovittelussa voidaan käsitellä rikoksia, joiden arvioidaan soveltuvan soviteltaviksi, kun otetaan huomioon rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. Rikoksen sovittelu edellyttää, että rikoksesta epäilty vahvistaa tapahtumainkulun pääasialliset tosiseikat ja että sovittelu on uhrin edun mukaista. Soviteltavaksi ei saa ottaa alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jos uhrilla on rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi erityinen suojan tarve. Jos rikosta ei voida sovittaa, myöskään siitä aiheutuneen vahingon korvaamista koskevaa asiaa ei saa ottaa soviteltavaksi.

Laki mahdollistaa sovittelun myös sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ssä tarkoitetuissa sotilasoikeudenkäyntiasioissa. Lakivaliokunta on antanut mietinnön LaVM 13/2005 vp hallituksen esitykseen HE 93/2005 vp laiksi rikosasioiden sovittelusta. Lakivaliokunnan mietinnön mukaan joihinkin rikoslajeihin liittyy myös sellaisia erityispiirteitä, että ne eivät luonteensa puolesta kovin hyvin sovi sovittelumenettelyyn. Tällaisia ovat esimerkiksi sotilasrikokset ja muut sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävät rikokset, mitä osaltaan osoittaa se, että sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 4 §:n 3 momentissa on niiden osalta rajoitettu syyttäjän oikeutta jättää syyte nostamatta. Tämän tyyppisten erityispiirteiden vuoksi tällaisia rikoksia ei valiokunnan mielestä tulisi yleensä sovittaa.

Edellä mainitun sotilasoikeudenkäyntilain 4 §:n 3 momentin mukaan sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävästä rikoksesta syyttäjän on nostettava syyte, vaikka asianomistaja ei olisikaan esittänyt syyttämispyyntöä. Edelleen sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävästä rikoksesta syyttäjä ei myöskään saa jättää syytettä nostamatta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 7 §:ssä säädetyillä perusteilla. Rikosprosessiketju on ruuhkaantunut ja rikollisuus muuttunut tekotavoiltaan paljon vuodesta 2005, mikä heijastuu myös Puolustusvoimiin ja antaa aiheutta tarkastella lakivaliokunnan mietinnössä lausuttua uudelleen. Puolustusministeriön näkemyksen mukaan sovittelumenettely voisi soveltua tiettyihin sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ssä tarkoitettuihin rikoksiin ja sovittelua tulisi harkita näissä tilanteissa.

Puolustusministeriö katsoo, että sovitteluun eivät sovellu teot, joiden käsittelyllä kurinpitomenettelyssä tai oikeudenkäynnissä ja teosta määrättävällä rangaistuksella on erityistä merkitystä kurin ja järjestyksen ylläpitämisen kannalta. Sovitteluun eivät näin ollen sovellu esimerkiksi teot, joilla on vaarannettu palvelusturvallisuutta tai joissa asian osapuolet ovat selvästi eriarvoisessa asemassa tai joissa kyse on esimiesrikoksesta. Puolustusministeriö katsoo, että sovittelumenettelyyn soveltuvia ovat erityisesti teot, jotka rinnastuvat asianomistajarikoksiin kuten kunnianloukkaukseen, mutta täyttävät samalla palvelusrikoksen tunnusmerkistön ja jossa asian osapuolet ovat samanvertaisessa asemassa, eli sekä rikoksesta epäilty tai epäillyt ja asianomistaja(t) ovat esimerkiksi varusmiehiä. Esimerkkinä voisi olla varusmiesten välinen palvelusrikoksen tunnusmerkistön täyttävä (sosiaalisessa mediassa tapahtunut) nimittely tai molemmin puolinen vähäinen töniminen ja jossa asian osapuolet ovat jo kotiutuneet. Tällaisessa tilanteessa asian käsittely kurinpitomenettelyssä ei ole mahdollista osapuolten kotiutumisesta johtuen, vaikka muut lain asettamat edellytykset täyttyisivät ja asia ohjautuu näin ollen esitutkinnan jälkeen syyttäjälle syyteharkintaan ja mahdollisesti oikeudenkäyntiin. Mahdollinen oikeudenkäynti voi olla vasta vuosia

tapahtumien jälkeen, kun taas sovittelu tapahtuu useimmiten heti esitutinnan jälkeen tai jo sen aikana.

Puolustusministeriö katsoo, että osapuolten kotiuduttua oikeudenkäynnillä ja rangaistuksella ei ole enää niin suurta merkitystä kurin ja järjestyksen ylläpitämisen kannalta, että asia tulisi yksinomaan sen vuoksi käsitellä oikeudenkäynnissä. Oletettavasti usein on myös asian osapuolten kannalta hyödyllisempää käsitellä edellä mainitun kaltaista asiaa sovittelussa kuin oikeudenkäynnissä. Sovittelu edellyttää joka tapauksessa osapuolten suostumusta, joten oikeudenmenetyksiä ei pitäisi tapahtua myöskään yksilötasoilla. Onnistuneen sovittelun myötä syyttäjä voisi tehdä asiassa päätöksen esitutinnan rajoittamisesta tai syyttämättäjättämisestä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 8 §:ssä säädetyillä

perusteilla. Tämä osaltaan keventäisi rikosprosessia ohjaamalla asioita tarkoituksenmukaisimpaan prosessiin myös sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ssä tarkoitetuissa rikoksissa. Tämä ei edellytä lakimuutoksia.

Esitutinnan toimittaminen ja asianosaisten suostumukset

Puolustusministeriö katsoo, että asia tulisi jatkossakin voida lähtökohtaisesti lähettää sovitteluun vasta, kun esitutkinta on aloitettu ja asian osapuolet kuulusteltu. Muussa tapauksessa on riski, että sovitteluun ohjautuu

asioita, jotka eivät sinne sovellu. Rikosepäily tarkentuu usein vasta kuulustelussa ja sovittelu edellyttää myös, että rikoksesta epäilty vahvistaa tapahtumankulun pääasialliset tosiseikat. Tällä myös varmistetaan, ettei osapuolten kuuleminen viivästy sovittelun takia. Sovittelun epäonnistuessa asian tulee palata esitutkintaprosessiin.

Rikosasioiden sovittelu tuomioistuimessa

-

4. Syyteneuvottelua koskevat kehittämisehdotukset

Käyttö, soveltamisala ja ajoitus

Puolustusministeriön näkemyksen mukaan syyteneuvottelumenettelyn käyttöalan laajentamista on perusteltua selvittää, kuten myös itse syytemenettelyn yksinkertaistamista. Edellä lausutusta huolimatta ammattisotilaiden osalta sotilasrikosten luonne virkarikoksina puoltaa kyseisten asioiden käsittelyä normaalijärjestyksessä syyteneuvottelun sijaan. Syyteneuvottelu ja tunnustamisoikeudenkäynti eivät saa johtaa siihen, että ammattisotilaita jätetään syyttämättä virkarikoksista tai niihin rinnastettavista rikoksista tai että sotilas voi tunnustamalla saada huomattavan lievennyksen hänelle määrättävään seuraamukseen, minkä myötä Puolustusvoimien häiriötön toiminta ja kurin ja järjestyksen ylläpitäminen kärsivät. Puolustusministeriö katsookin, että

virkarikosten ja sotilasvirkarikosten soveltumista syyteneuvotteluun ylipäätään tulisi arvioida mahdollisten syyteneuvotteluun liittyvien uudistusten yhteydessä.

Seuraamusharkinta ja rikosasiaan liittyvät vaatimukset sekä asianomistajan rooli ja suostumus menettelyyn

Puolustusministeriö katsoo, että mikäli asianomistajan suostumuksesta edellytyksenä syyteneuvottelun soveltamiselle luovutaan, tulisi syyttäjälle säätää velvollisuus kuulla asianomistajaa syyteneuvottelun soveltamisesta asiassa. Näin asianomistajalla olisi ainakin mahdollisuus tuoda asiaan liittyvät relevanteiksi katsomansa seikat esille ennen syyteneuvottelun soveltamisesta päättämistä.

5. Hallinnollisia seuraamuksia koskevat kehittämissuositukset

Rangaistusluonteisten hallinnollisten seuraamusten tehokas hyödyntäminen ja uudet mahdollisuudet

-

6. Rikosprosessia tuomioistuimissa koskevat kehittämissuositukset

Automatisoitu muistutusjärjestelmä pääkäsitteilyjen peruuntumisen ehkäisemiseksi

-

Oikeudenkäynnin tiedoksiantosäätely - puhelintiedoksiannon käyttöalan laajentaminen haasteen tiedoksiannossa, sähköinen tiedoksiantomenettely

-

Lykkäyssäännöstö ja noudon kiinnioloaika

-

Poissaolokäsittelyjen soveltamisala

-

Kirjallisen menettelyn käyttöala, soveltaminen ja yhdenmukaisuus

-

Perusteluvastuu ja valtakunnalliset fraasimallit tuomioistuinten ratkaisuihin

-

7. Rikosasioiden valmistelua koskevat kehittämissuositukset

Preklusio ja siihen rinnastuvat keinot

Preklusio vähentäisi uuden todistelun nimeämistä prosessin aikana ja vaikuttaisi näin ollen todennäköisesti vähentävästi tuomioistuinkäsittelyn aikaisiin lisätutkintapyyntöihin. Toisaalta preklusio voisi siirtää ns. varmuuden vuoksi tehtävän todistelun nimeämisen esitutkintavaiheeseen. Tässä etuna kuitenkin olisi, että kaikki esitutkintatoimenpiteet tulisi tehtyä ennen tuomioistuinkäsittelyä ja vain poikkeuksellisesti näyttöä nimettäisiin enää käsittelyn alkamisen

jälkeen. Tämä todennäköisesti sujuvoittaisi koko rikosprosessia. Puolustusministeriö kannattaa asian selvittämistä tarkemmin.

Todistelun ilmoittaminen sanktion ohella

Puolustusministeriö kannattaa asian selvittämistä tarkemmin. Todistelun ilmoittaminen sanktion uhalla voisi mahdollisesti sujuvoittaa myös esitutkintavaihetta ja ainakin vähentää tuomioistuinkäsittelyn aikaisten lisätutkintapyyntöjen määrää.

Rikosasian vastaajan käsitys syytteen teonkuvauksesta ja todistelusta

-

Oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus

-

Pääkäsittelyn ulkopuolella ennakollisesti tapahtuva todistajan tai asianosaisen kuuleminen

-

8. Käräjäoikeuksien kokoonpanoja koskevat kehittämissuositukset

Yhden tuomarin kokoonpanon päätösvallan laajentaminen

-

Lautamiesjärjestelmän tarpeellisuus

-

9. Kehittämissuositukset korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuja koskevista menettelyistä

Ennakkopäätöskysymysmenettely

-

Ns. hyppyvalituslupamenettely

-

10. Digitalisaatiota ja sähköisiä menetelmiä koskevat kehittämissuositukset

Syyttäjälle ja esitutkintaviranomaiselle yhteinen sähköinen työskentelyalusta

Puolustusministeriö kannattaa esitystä yhteisen työalustan luomisesta esitutkintaviranomaisille ja syyttäjälle muistiossa esitetyillä perusteluilla. Lisäksi on tärkeää, että Puolustusvoimien esitutkintaa suorittavista tahoista ainakin Pääesikunta pääsee hyödyntämään alustaa, mikäli sellainen luodaan.

Sähköinen asiointi esitutkinnassa: sähköinen vahvistus rikosilmoituksesta asianomistajalle, esitutkintapäätös asianosaisille myös sähköisesti ja asianosaisen kuuleminen esitutkinnassa sähköisesti

Puolustusministeriö pitää lähtökohtaisesti hyvänä sähköisenä asioinnin lisäämistä osana rikosprosessin sujuvoittamista. Kuulustelujen osalta huomiota tulee kuitenkin kiinnittää henkilön tunnistamisen lisäksi siihen, millaisissa olosuhteissa kuultava henkilö on, miten kertomus välittyy sähköisesti ja miten todisteet esitetään kuultavalle henkilölle. Kun henkilöä kuullaan esimerkiksi videopuhelun välityksellä, on käytännössä

hyvin vaikea varmistua siitä, että samassa tilassa kuultavan kanssa ei ole toista henkilöä, joka voi jo pelkällä läsnäolollaan vaikuttaa kuulustelukertomukseen. Toista kuulustelun aikana läsnäollutta henkilöä voidaan myös myöhemmin kuulla samassa asiassa, jolloin hänen kertomukseensa voi vaikuttaa se, mitä hän on kuullut aiemman kuulustelun yhteydessä, eikä esitutkintaviranomaisella välttämättä ole tästä tietoa. Myös todisteiden esittämisen suhteen voi olla haasteita ja täytyy huomioida, että kuultava henkilö voi esimerkiksi kuvaamalla taltioida aineiston, joka hänelle esitetään, mikä voi vaarantaa esitutkinnan myöhempiä

vaiheita.

Kuulustelun tallentaminen ja äänitallenteiden käytön lisääminen

Puolustusministeriö katsoo, että kuulustelujen tallentaminen äänitallenteelle olisi hyödyllistä, jotta myöhemmin voidaan tarvittaessa tarkistaa, mitä kuulustelussa on tarkalleen ottaen sanottu. Äänitallenteiden käyttäminen oikeudessa on kuitenkin käytännössä mahdotonta ilman litterointia ja kaikkien kuulustelujen litterointi käsityönä vie niin paljon aikaa, että se ei tämänhetkisillä resursseilla ole käytännössä mahdollista. Kuulustelujen laajamittaisempi tallentaminen äänitallenteelle olisikin todennäköisesti ajankohtaisempaa, kun litterointi voidaan tehdä automatisoidusti esimerkiksi tekoälyä hyödyntäen.

Rikosprosessiketjun viranomaisten järjestelmien tarkastelu ja kehittäminen

-

11. Ehdotusten vaikutukset

Lausunnonantajien mahdolliset huomiot ehdotusten taloudellisista tai muista huomioon otettavista vaikutuksista organisaation toimintaan

Muistiossa ei ole arvioitu juurikaan ehdotusten vaikutuksia viranomaisten kannalta ja toisaalta tarkka vaikutusarviointi on hankalaa, koska mahdolliset muutokset edellyttävät jatkovalmistelua tai tarkempaa selvittämistä. Yleisesti voidaan todeta, että toteutuessaan suuri osa muistion esitutkintaa koskevista ehdotuksista aiheuttaa tarvetta päivittää Puolustusvoimien esitutkintaan liittyviä ohjeita ja määräyksiä sekä tarvetta kouluttaa esitutkintaa suorittavia henkilöitä. Kuulustelujen tallentaminen nykyistä laajemmassa mittakaavassa edellyttää tarvittavan tallennuskaluston hankkimista vähintään Pääesikuntaan, mutta mahdollisesti myös suurimpiin joukko-osastoihin. Etenkin joukko-osastojen osalta vaihtoehtona on pyytää poliisilta virka-apua tallennettavan kuulustelun suorittamiseksi, mikä toisaalta taas aiheuttaa lisätyötä poliisille. Tallenteiden säilyttäminen vaatii myös lisää tallennustilaa. Hankintakustannusten lisäksi tallennuskaluston ylläpito ja käyttökoulutus aiheuttavat kustannuksia.

12. Muut huomiot

Muita huomioita työryhmän ehdotuksista

Puolustusministeriö pitää rikosprosessin sujuvoittamista tärkeänä tavoitteena. Työryhmän muistiossa on käsitelty kattavasti erilaisia rikosprosessia sujuvoittavia vaihtoehtoja, joista useita voi pitää jatkovalmisteluun soveltuvina. Muistiossa on tarkasteltu esitutkintaviranomaisista erityisesti poliisia, joka on päävastuullinen suurimmasta määrästä esitutkintoja. Useat muistion ehdotukset ja muistiossa käsitellyt teemat koskevat samalla myös Puolustusvoimien esitutkintaa. Puolustusministeriön lausunto keskittyy Puolustusvoimien kannalta keskeisimpiin ehdotuksiin ja teemoihin.

Puolustusministeriö pitää tärkeänä, että Puolustusvoimien sekä edustaja kutsutaan mukaan jatkovalmisteluun, ottaen huomioon, että Puolustusvoimat on yksi esitutkintaviranomaisista. Lisäksi puolustusministeriölle olisi varattava mahdollisuus harkintansa mukaan nimetä edustaja jatkovalmisteluun.

Nordström Hanna
Puolustusministeriö

Gau Anna
Puolustusministeriö